

Journal of Greater Khorasan

Vol. 16, No. 61, 2026

Received 09 Dec 2024 | Revised 02 Mar 2025 | Accepted 08 Feb 2026 | Published 16 Mar 2026

ISSN (Online): 2717-1671

ISSN (Print): 2251-6131

Research article

An Analysis of the Lived Experience of Afghan Migrants of Illegal Migration in Iran

Zabihullah Osmani* ^(a), Gulabshah Amani ^(b), Abdul Hamid Safwat ^(c)

a) Master of Sociology, Yazd University, Yazd, Iran (zabiullah.osmani123123@gmail.com)

b) PhD in Sociology, and Associate Professor of Sociology, Kabul University, Kabul, Afghanistan (gulabshahamani0@gmail.com)

c) Associate Professor, Department of Public Relations, Faculty of Journalism and Mass Communication, Balkh University, Balkh, Afghanistan (hamidsafwat@hotmail.com)

Keywords

exploitation, challenges, consequences, survival strategies, undocumented migrants.

Citation

Osmani, Z., Amani, G., & Safwat, A. H. (2026). An Analysis of the Lived Experience of Afghan Migrants of Illegal Migration in Iran. *Journal of Greater Khorasan*, 16(61), 75-98.

Use your device to scan and read articles online

Abstract

Illegal migration of Afghan nationals to Iran represents one of the most significant national challenges for Iran. It also serves as a contentious issue in the relationship between Iran and Afghanistan, while simultaneously exposing these migrants to various vulnerabilities. The primary objective of this study is to examine the challenges faced by undocumented Afghan migrants within a social process framework. Using a grounded theory approach, this research was conducted through semi-structured interviews with Afghan migrants residing in Tehran. A total of 21 participants were selected via purposive sampling until theoretical saturation was reached. Data analysis was performed using a three-step coding process (open, axial, and selective coding), resulting in the identification of 180 concepts, 25 subcategories, and, ultimately, 5 core categories derived from the relationships between subcategories: imposed constraints, unlawful actions, and high-risk experiences (as conditions); multidimensional deprivation (as consequences); adaptability (as strategies); and life in the shadows (as the central phenomenon). The overall findings of this research indicate that undocumented Afghan migrants in Tehran face multifaceted and high-risk challenges, pushing their lives to the margins of society. To mitigate these challenges, effective policies are required to manage legal migration, block illegal migration routes, and combat trafficking networks. Additionally, improving living conditions, regularizing the status of migrants, and providing opportunities for adaptation can contribute to reducing social harm.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jgk.2025.492995.1237>

URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_245455.html

©Authors retain the copyright and full publishing rights.

* Corresponding Authors

Introduction

Migration is a historical, social, and multidimensional phenomenon that has always accompanied human existence and has played a fundamental role in social, economic, and cultural transformations of societies. In Afghanistan, migration has increased significantly in recent decades due to prolonged wars, political and economic instability, and the lack of employment opportunities. A substantial proportion of Afghan citizens have migrated to neighboring countries, particularly Iran, such that more than 500,000 Afghan migrants entered Iran in 2021 alone.

Geographical proximity, religious and cultural affinities, relatively low travel costs, and the Iranian government's relative support policies are among the main factors attracting Afghan migrants to Iran. Nevertheless, Afghan migrants in Iran face numerous challenges, including problems related to legal residence, housing, education, healthcare, employment, and cultural conflicts. In many cases, these challenges lead to negative consequences such as lawbreaking behaviors, social disruptions, and the formation of negative attitudes toward the host government and society.

In addition to these issues, irregular migration entails more severe risks, including various forms of human exploitation, organ trafficking, and exposure to unsafe and insecure conditions. Therefore, a systematic and scientific examination of this phenomenon and the identification of its underlying factors are essential for improving migrants' living conditions and reducing negative social consequences. The present study adopts a qualitative approach to explore the challenges faced by Afghan migrants in Tehran. Undocumented migrants in Iran, beyond the dangers encountered during the migration journey, face problems such as the lack of identity documents, restricted access to banking services, and exposure to discriminatory and inappropriate social behaviors. The aim of this study is to identify and analyze these challenges scientifically and to propose solutions for improving migrants' conditions, thereby contributing to more effective migration management and the design of efficient intervention programs.

Materials and Methods

This study was conducted using an interpretive approach with the aim of understanding and explaining the challenges experienced by undocumented Afghan migrants in the city of Tehran. The research design is qualitative, and its theoretical framework is grounded in grounded theory methodology. Purposive sampling based on the principle of maximum variation was employed among undocumented migrants, and participant selection continued until theoretical saturation was achieved. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using open and axial coding techniques to facilitate the development of a comprehensive theoretical model. To enhance the credibility and rigor of the findings, trustworthiness criteria in qualitative research and the evaluation strategies proposed by Creswell and Miller were applied.

Discussion and Findings

The findings indicate that undocumented Afghan migrants in Iran face a complex and interrelated set of challenges, the most significant of which is the incompatibility of their residency status with the laws of the host society and their deprivation of fundamental human rights. Their undocumented status intensifies feelings of powerlessness, insecurity, and social devaluation, while severely restricting access to basic services. Under such conditions, the absence of effective support institutions deprives migrants of the ability to claim and defend their rights, placing them under constant threat of arrest and deportation. Although some migrants attempt to improve their living conditions through creative strategies, these efforts are often constrained by structural, legal, and social limitations and rarely lead to sustainable outcomes.

"High-risk experience," identified as another core category, refers to migrants' exposure to dangerous routes, border violence, and harsh conditions throughout the migration process—experiences that result in significant physical, psychological, and social consequences. Many migrants are compelled to accept serious risks, such as traveling in unsafe vehicles and facing direct gunfire, in order to cross insecure borders. Moreover, within the host society, they encounter discrimination and social stigmatization, which exclude them from active participation in social activities. This

situation exacerbates feelings of isolation, insecurity, and alienation, profoundly affecting migrants' mental health. "Imposed constraints," as a core category and a set of causal conditions, encompass widespread insecurity in Afghanistan, economic and educational hardships, and, simultaneously, the relative pull factors of Iran that compel individuals to migrate. War, security threats, limited employment opportunities, and lack of access to education—particularly for women—constitute major push factors in the country of origin. Conversely, cultural and linguistic proximity makes Iran a relatively attractive destination for migrants; however, upon arrival, migrants often face numerous structural constraints that challenge their initial expectations. "Multidimensional deprivation," identified as a major consequence of irregular migration, includes the lack of access to citizenship rights and basic services such as education, healthcare, and housing. Migrants are typically pushed into low-income, informal, and insecure jobs and are excluded from legal protections. Marginalized living conditions and social isolation weaken their familial and cultural ties, while constant fear of arrest prevents the formation of a stable and secure life. In this context, declining social capital further increases migrants' vulnerability to discrimination, exploitation, and injustice.

Finally, in order to survive, migrants are compelled to adopt strategies of "adaptability" and flexibility in their lifestyles. By conforming to the norms of the host society and enduring discrimination and unfair conditions, they strive to meet basic needs such as employment and housing. Some migrants attempt to regularize their residency status, while others, under intense structural and social pressures, are forced to leave the host society. These actions reflect a form of enforced adaptability aimed at coping with adverse conditions and seeking a less precarious mode of existence.

Conclusion

The results of this study demonstrate that undocumented Afghan migrants in Tehran face multidimensional and structural challenges, the primary roots of which lie in their irregular residency status and the lack of formal institutional support. The absence of legal documentation and official protection pushes

migrants into hidden forms of living and informal labor markets, exposing them to exploitation, poverty, life-threatening risks, and interactions with human-smuggling networks. This situation is, on the one hand, a consequence of Afghanistan's severe political, economic, and security conditions, and on the other hand, the result of restrictive policies in the destination country that force migrants toward dangerous and informal pathways.

To cope with these conditions, migrants resort to strategies such as attempting social integration or legalizing their residency status; however, these efforts are often met with serious legal, institutional, and social barriers. Therefore, reducing the harms associated with irregular migration requires the formulation and implementation of comprehensive migration policies, the strengthening of legal protections, the prevention of exploitation, and the establishment of effective mechanisms to facilitate migrants' social integration into the host society.

Acknowledgments

The authors would like to express their sincere gratitude to all participants in this study who generously shared their time and lived experiences, making this research possible.

پژوهشنامه خراسان بزرگ

دوره ۱۶، شماره ۶۱، زمستان ۱۴۰۴

ISC | MSRT | ICI

شاپا الکترونیکی: ۲۷۱۷-۱۶۷۱

شاپا چاپی: ۲۲۵۱-۶۱۳۱

مقاله پژوهشی

واکاوی تجربه زیسته مهاجران افغانستانی از مهاجرت غیرقانونی در ایران

ذبیح‌الله عثمانی* (الف) - گلاب‌شاه امانی (ب) - عبدالحمید صفوت (پ)

(الف) کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران (zabiullah.osmani123123@gmail.com)(ب) دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی کابل، افغانستان (gulabshahamani0@gmail.com)(پ) دانشیار روابط عمومی، دانشکده ژورنالیزم و ارتباطات جمعی، بلخ، افغانستان (hamidsafwat@hotmail.com)

چکیده

مهاجرت غیرقانونی افغانستانی‌ها به ایران، یکی از مهم‌ترین چالش‌های ملی در ایران، در عین حال یکی از مسائل چالش‌زا در روابط میان دو کشور ایران و افغانستان، و همچنین به عنوان زمینه‌ی آسیب‌زا برای این مهاجران تلقی می‌شود. از این جهت هدف اصلی پژوهش حاضر، واکاوی چالش‌های فراروی مهاجران غیرقانونی در یک فرایند اجتماعی است. این تحقیق با رویکرد گراندتئوری، و با مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با مهاجران افغانستانی در شهر تهران انجام شده است. ۲۳ تن از آنان با روش نمونه‌گیری هدفمند تا رسیدن به اشباع نظری انتخاب شدند. تحلیل و تجزیه اطلاعات با روش کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری و گزینشی) انجام گردید و به تعداد (۱۸۰) مفهوم، (۲۵) مقوله فرعی، و در نهایت از ارتباط مقولات فرعی (۵) مقوله هسته‌چنین استحصال شدند: تنگنایهای تحمیلی، کنش قانون‌ستیزانه، و تجربه پرمخاطره (به عنوان شرایط)، محرومیت چندبعدی (به عنوان پیامدها)، انطباق‌پذیری (به عنوان استراتژی‌ها) و در نهایت، زندگی در سایه (به عنوان پدیده‌ی مرکزی). نتیجه‌گیری کلی این تحقیق نشان می‌دهد که مهاجران غیرقانونی افغانستانی در تهران با چالش‌های چندبعدی و پرمخاطره مواجه‌اند که زندگی آنها را به حاشیه می‌راند. برای کاهش این چالش‌ها، لازم است سیاست‌های کارآمدتری برای مدیریت قانونی مهاجرت، مسدودسازی مسیرهای غیرقانونی، و مقابله با باندهای قاچاق اجرا شود. همچنین بهبود شرایط زندگی مهاجران، قانونی‌سازی آنان و فراهم کردن فرصت‌های انطباق می‌تواند به کاهش آسیب‌های اجتماعی نیز کمک کند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۲/۲۵

شماره صفحات: ۷۵-۹۸

واژگان کلیدی:

استثمارشدگی، چالش‌ها، پیامدها، زیست‌اقتضائی، مهاجران غیرقانونی.

استناد به مقاله:

عثمانی، ذ؛ امانی، گ ش؛ و صفوت، ع. (۱۴۰۴). واکاوی تجربه زیسته مهاجران افغانستانی از مهاجرت غیرقانونی در ایران. پژوهشنامه خراسان بزرگ، ۱۶(۶۱)، ۷۵-۹۸.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jgk.2025.492995.1237>URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_245455.html

©Authors retain the copyright and full publishing rights.

بیان مساله

مهاجرت پدیده‌ای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و جمعیتی است که توجه افکار عمومی به آن، این پدیده را به‌طور بالقوه به یک مسئله اجتماعی تبدیل می‌کند.^۱ مهاجرت همواره همراه و هم‌نشین انسان‌ها بوده و از آغاز تاریخ بشری تا امروز به اشکال مختلف ادامه داشته و هیچ مقطعی از تاریخ وجود ندارد که در آن، مهاجرت و جابه‌جایی افراد و گروه‌های بشری رخ نداده باشد (Mirzaei, 2017: 44). به‌طور کلی، مهاجرت به جابه‌جایی افراد از یک مکان به مکانی دیگر اطلاق می‌شود، اما این پدیده به‌عنوان عنصری اجتماعی نیز در زندگی افراد مطرح است. فهم و درک پایداری از مهاجرت در ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و روانی-روحي اهمیت زیادی دارد و تغییرات مهمی در بافت جامعه مبدا و مقصد ایجاد می‌کند (Jouraey, 1988: 58).

در افغانستان، چندین دهه است که جنگ و ناامنی حاکم است و مهاجران افغان به دلیل جنگ‌های طولانی‌مدت، بی‌ثباتی‌ها و همچنین نبود فرصت‌های شغلی، به کشورهای مختلف مهاجرت می‌کنند تا در این کشورها اقامت پیدا کنند. به‌ویژه در کشورهای همسایه، از جمله ایران، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان و... مهاجرت اتباع افغانستان به جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های اخیر روند افزایشی داشته و در فاصله سال‌های ۱۹۷۹-۲۰۰۲ حدود سی درصد از جمعیت افغانستان کشور و زادگاه خود را ترک کرده‌اند (UNHCH, 2020).

مهاجرت افغان‌ها به دلیل عوامل مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مورد توجه است. ساختار قدرت و روابط سیاسی-اجتماعی حاکم بر افغانستان می‌تواند سرچشمه این نوع مهاجرت‌ها باشد. از سوی دیگر، این کشور در طول تاریخ شاهد جنگ‌ها و درگیری‌های داخلی و خارجی بوده است

(Yousefi, Mousavi, & Hosseini, 2013: 2014-215).

عواملی مانند عدم امنیت، نبود شغل، شرایط اجتماعی نامناسب، عدم امنیت اقتصادی و بی‌ثباتی‌های سیاسی، همگی ناشی از جنگ‌های داخلی و خارجی دوام‌دار و تحولات سیاسی ناپایدار است. همچنین، قدرت تک‌قومی بر اقوام مختلف افغانستان سبب تشدید مهاجرت ساکنان این کشور شده است. بر اساس آمار ارائه‌شده، تعداد مهاجران افغان به ایران در سال ۲۰۲۱ حدود ۵۰۰ هزار نفر بوده است که این نشان‌دهنده افزایش مهاجران در این سال است (UNHCH, 2020). طبق آماری که وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان افغانستان در سال ۱۳۹۶ منتشر کرده است، ۸۴۰۵۲۰ تن از مهاجران افغان در ایران دارای کارت پناهندگی آزمایش، ۳۰۰۰۰ تن دارای سند طولانی‌مدت، ۴۵۰ هزار تن دارای گذرنامه کوتاه‌مدت و ۷۳۵۶۲۲ تن بدون مدرک هستند (وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان افغانستان).^۲ نتایج سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ نیز حضور ۱۷۵۹۴۴۸ مهاجر رسمی، شامل ۱۵۸۳۹۷۹ نفر از اتباع افغانستان در ایران را نشان می‌دهد (Maghsoudi, 2022: 118). این درحالی است که آخرین آمار (بهمن‌ماه ۱۴۰۳) وزارت کشور ایران تعداد مهاجران غیرقانونی در ایران را حدود (۲) میلیون نفر اعلام کرده است. از سوی دیگر، عواملی مانند مرز مشترک، فاصله نزدیک، هزینه پایین سفر، نبود مقررات خاص برای مهاجران افغان، امنیت جانی و مالی در ایران، اشتراکات مذهبی با مردم ایران، همخوانی فرهنگی و نژادی و حمایت دولت جمهوری اسلامی ایران از افغان‌ها، همگی از دلایل جذب مهاجران افغان به ایران است (Shaterian & Ganjipour, 2010: 90).

یکی از مسائلی که در مهاجرت اهمیت زیادی دارد، شناسایی مشکلات مهاجران است. مهاجران افغانستانی در

1 <https://yazd.ac.ir/4006-5-2614>

2 <https://morr.gov.af/dr>

ایران با مشکلات متعددی از جمله اقامت، مسکن، ازدواج، آموزش و تحصیل، مشکلات رایانه‌ای، مشکلات بهداشتی، بانکی، شغلی، تقابل فرهنگی و نیز مشکلات روانی و روحی ناشی از برخوردهای نادرست شهروندان بومی مواجه هستند. اگر به این مشکلات به موقع رسیدگی نشود، ممکن است پیامدهای ناگواری مانند جعل و تقلب اسناد، انحرافات اخلاقی، افزایش جرائم، قانون شکنی، اختلال در نظم شهری، بدبینی نسبت به دولت و شهروندان میزبان، افزایش مهاجرت داخلی، برهم خوردن تعادل جمعیتی، افزایش نیروی کار در شهر مقصد و مشکلات روحی و روانی در میان شهروندان بومی کشور میزبان را به دنبال داشته باشد. بنابراین، لازم است این مشکلات و عوامل بروز آن‌ها به‌طور علمی و تحقیقی شناسایی شوند. چنین تحقیقاتی به مدیران و مجریان کمک می‌کند که از علل مشکلات مهاجران آگاه شده و برنامه‌هایی برای رفع یا کاهش این مشکلات طراحی کنند. به‌هرحال، شهروندان افغان به دلایل مختلف، مهاجرت‌های غیرقانونی فراوانی را تجربه کرده‌اند و سعی می‌کنند از مسیرهای رسمی و غیررسمی به کشورهای مقصد برسند. در جریان این سفرها با خطراتی چون غرق شدن کشتی در دریا، عدم تعهد قاچاقچیان انسان، سوءاستفاده جنسی، فروش اعضای بدن، شلیک به مرزها، فقدان محل سکونت مناسب، اضطراب، پریشانی، ترس، غذای ناسالم و... مواجه می‌شوند (Andishmand et al, 2019: 2).

همچنین، مهاجران غیرقانونی با مشکلات اقامتی، مالی، شغلی، نداشتن کارت بانکی، نداشتن سیم‌کارت ایرانی و برخوردهای نامناسب شهروندان بومی روبرو هستند. از این‌رو، در تحقیق حاضر با استفاده از روش کیفی، به دنبال واکاوی این مسئله هستیم که چالش‌های فراروی مهاجران افغانستانی در شهر تهران چیست؟

پیشینه تحقیق

زندی ناوگران و همکاران (Zandi-Navgran et al, 2023) در پژوهش خود درباره ادغام هویتی مهاجران افغانستانی در ایران نشان می‌دهد که هویت مهاجران در

طول اقامت در ایران دستخوش تغییرات مهمی می‌شود. این مطالعه با روش داده‌بنیاد و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۴۵ نفر انجام شده و هشت مقوله اصلی مانند بحران هویتی، احساس تعلق قومی و هویت‌یابی ایرانی را استخراج کرده است. در نهایت، مفهوم «برزخ هویتی» به‌عنوان مقوله نهایی ارائه شده است. مقصودی (Maghsoudi, 2022) در مقاله‌ای با هدف آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری مرتبط با مهاجران افغانستانی، به بررسی سیاست‌های نامنسجم مهاجرتی ایران پرداخته است. یافته‌های وی نشان می‌دهد که این سیاست‌ها چالش‌هایی در زمینه‌های فرهنگی، اشتغال، درمان و سایر مسائل ایجاد کرده‌اند. این مشکلات، علاوه بر تأثیرات بر جامعه میزبان، موجب مشکلات متعددی برای مهاجران نیز شده‌اند. احمدی و همکاران (Ahmadi, 2022) در بررسی چالش‌ها و فرصت‌های تحصیل‌کردگان افغانستانی در ایران به این نتیجه رسیده‌اند که نسل‌های جدید مهاجران، علاوه بر نیازهای اساسی، دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی بیشتری دارند. این پژوهش با مصاحبه با ۲۷ تحصیل‌کرده و ۲۲ صاحب‌نظر، چالش‌های متنوعی از جمله تبعیض ساختاری و محدودیت‌های اقتصادی و فرهنگی را شناسایی کرده است. کریمی زاده و همکاران (karimizadeh et al, 2022) در مطالعه‌ای پدیدارشناسانه، به بررسی تجربه زیسته دانش‌آموزان افغانستانی در مدارس ایران پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که این دانش‌آموزان با چالش‌هایی نظیر تحقیر، رفتارهای تبعیض‌آمیز، و عدم پذیرش مواجه هستند. این عوامل باعث ایجاد حس خودسانسوری و احساس درجه دوم بودن در میان آنان شده است. مرادی و جمشیدی (Moradi & Jamshidi, 2022) در پژوهش خود درباره وضعیت مهاجران افغانستانی، به سه وضعیت متفاوت مهاجران اشاره دارند: تأکید بر سرزمین مادری، تمایل به توطن در ایران، و سرگردانی بین دو وطن. نتایج نشان می‌دهد که برخی مهاجران تمایل به بازگشت ندارند و بیشتر ترجیح می‌دهند در ایران بمانند، اما گروهی دچار سرگردانی و آسیب

روانی از این وضعیت هستند. علاءالدینی و رحیمی (Alaadini & Rahimi, 2022) در پژوهشی درباره زنان مهاجر افغانستانی در تهران نشان می‌دهند که این زنان، علی‌رغم تلاش برای بهبود وضعیت خود، دسترسی محدودی به خدمات رسمی دارند. یافته‌ها حاکی از آن است که این زنان به دلیل تبعیض و حاشیه‌نشینی در تأمین رفاه و خدمات اجتماعی با مشکلاتی مواجه‌اند. گلدسمیت و رایدگرن (Goldschmidt & Rydgren, 2018) در تحقیقی در سوئد نشان داده است که تمایل به فاصله اجتماعی از مهاجران با شوونیسم رفاهی مرتبط است. حتی سوئدی‌های بومی نیز هزینه برای سالمندان بومی را بر مهاجران ترجیح می‌دهند. هوجون‌کین و همکاران (Ho-Jun et al, 2018) این مطالعه با استفاده از روش کیفی، روش‌ها و دستورالعمل‌هایی برای مهاجرت مؤثر از سیستم‌های مدیریت پایگاه داده رابطه‌ای به نوسکل ارائه کرده است. نتایج نشان می‌دهد که غیرنرمال‌سازی ستون‌ها به همراه شاخص‌های ثانویه می‌تواند عملکرد جستجو را بهبود بخشد. روزیع و همکاران (Rezaei, Banham & Adibi, 2023) این تحقیق به بررسی چالش‌های بهداشتی مهاجران افغان در ایران پرداخته و نشان داده است که بیشتر مهاجران به دلیل دسترسی محدود به خدمات بهداشتی از مشکلات بهداشتی جدی رنج می‌برند. این تحقیق بر اهمیت دسترسی بیشتر مهاجران به خدمات بهداشتی تأکید دارد. کونیک (Coninck, 2020) این مطالعه نگرش‌های عمومی نسبت به مهاجران و پناهندگان در اروپا را بررسی کرده و نشان داده است که مردم نگرش مثبت‌تری نسبت به پناهندگان دارند. این تفاوت‌ها به عوامل مانند قومیت، وضعیت اقتصادی کشور مبدأ، و منطقه مبدأ بستگی دارد. کوهبچر (Kohlbacher, 2020) این تحقیق به نقش روابط اجتماعی در مسکن‌یابی پناهندگان افغان در وین پرداخته است و نشان می‌دهد که روابط اجتماعی با جامعه میزبان بر دسترسی پناهندگان به بازار مسکن و ادغام ساختاری آنان تأثیرگذار است.

پژوهش‌های پیشین درباره مهاجران افغانستانی در ایران عمدتاً به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاست‌های مرتبط با مهاجرت پرداخته‌اند. این مطالعات به مسائلی همچون تغییرات هویتی، تبعیض، مشکلات آموزشی، چالش‌های اقتصادی و دسترسی به خدمات اجتماعی توجه داشته‌اند. همچنین، برخی تحقیقات به وضعیت زنان مهاجر، نگرش عمومی نسبت به مهاجران و تأثیر روابط اجتماعی بر ادغام آنان پرداخته‌اند. با این حال، آنچه در این میان کمتر مورد توجه قرار گرفته، بررسی عمیق تجربه زیسته مهاجران افغانستانی از مهاجرت غیرقانونی در ایران است. بیشتر پژوهش‌ها به مسائل کلان و ساختاری تمرکز داشته و کمتر به احساسات، درک و چالش‌های فردی و زیستی این مهاجران پرداخته‌اند. تجربه زیسته مهاجران غیرقانونی، که با خطرات، ناامنی، آسیب‌های روانی و اجتماعی همراه است، همچنان جای بررسی بیشتری دارد. از این رو، این پژوهش در تلاش است تا این خلأ دانشی را پوشش داده و با استفاده از روش‌های کیفی و واکاوی این تجارب، به درک عمیق‌تری از شرایط و تجربیات این گروه از مهاجران دست یابد.

چارچوب مفهومی تحقیق

مهاجرت‌های بین‌المللی به‌عنوان یکی از پدیده‌های مهم جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی‌اند. در این راستا، نظریه‌های متعددی در سطح جهانی ارائه شده‌اند که به تحلیل دلایل، الگوها و پیامدهای این جابه‌جایی‌های جمعیتی می‌پردازند. برای درک بهتر مهاجرت‌های بین‌المللی، ابتدا باید به تعاریف جامع این پدیده پرداخت؛ به‌عنوان مثال، سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM, 2022) مهاجرت را به‌عنوان جابه‌جایی افراد از یک مکان به مکان دیگر، چه به‌صورت دائمی و چه موقت، تعریف می‌کند. این جریان‌های مهاجرتی می‌توانند ناشی از عوامل متعددی از جمله عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست‌محیطی باشند (General Directorate of Foreign Nationals Affairs, 2017). همچنین، پیامدهای این مهاجرت‌ها نیز بر جوامع مبدأ و مقصد تأثیر بسزایی دارد، از جمله تأثیر بر بازار کار،

تغییرات فرهنگی، تنوع اجتماعی و چالش‌های سیاست‌گذاری مهاجرتی. از این رو، برای تدوین چارچوب تحلیلی مناسب، ضروری است که پیش از ورود به نظریه‌های خاص، مبانی نظری کلی مهاجرت بین‌المللی به دقت مورد بررسی قرار گیرد.

در ادامه، انتخاب نظریه‌های تحلیلی نیز باید با جهت‌گیری پژوهش همسو باشد. از این‌که بخشی عمده‌ای از مهاجرت غیر قانونی افغانستانی‌ها به ایران تحت تأثیر شبکه‌های مهاجرتی در طول مسیر مهاجرت و در مقصد تلقی می‌شود؛ یکی از نظریه‌های مطرح، نظریه شبکه‌ای مهاجرت است. زیرا این نظریه به نقش روابط اجتماعی در تسهیل یا محدودیت مهاجرت پرداخته و چگونگی شکل‌گیری نتیجه‌های مهاجرتی را تبیین می‌کند.

نظریه شبکه‌ای مهاجرت ابتدا در دهه ۱۹۸۰ توسط محققانی مانند پریر، بایرلی، تامی، و فاتو توسعه یافت و به عنوان یکی از مدل‌های اساسی مهاجرت شناخته شد ([Haj, 2006](#)). این نظریه بر این باور است که شبکه‌های مهاجرتی از خویشاوندان، دوستان و آشنایان نزدیک تشکیل می‌شوند که شامل مهاجرانی است که پیش‌تر به مقصد رسیده‌اند و افرادی که در مبدا قصد مهاجرت دارند. این شبکه‌ها به عنوان سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند که فرآیند مهاجرت را از طریق کاهش هزینه‌های مادی و معنوی تسهیل می‌کند. افراد اولیه‌ای که مهاجرت می‌کنند، با ایجاد پیوندهای اجتماعی در مقصد، هزینه‌های مهاجرتی را برای خویشاوندان و دوستان باقی‌مانده کاهش می‌دهند. این نظریه همچنین تأکید می‌کند که خطرات و عدم قطعیت‌ها نیز به واسطه این شبکه‌های خویشاوندی و دوستی کاهش می‌یابند. شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌های شغلی را برای مهاجران تازه‌وارد فراهم می‌کنند و این امر باعث می‌شود که مهاجرت به یک منبع درآمدی امن تبدیل شود ([Ghasemi-Ardahaee, 2013](#)). این نظریه با بهره‌گیری از نظریات سرمایه اجتماعی و پیوند نظریات سطح کلان و خرد، بر نقش عوامل اجتماعی در مهاجرت تأکید دارد.

شبکه‌های اجتماعی افغانستانی‌ها در ایران که به واسطه خویشاوندی و دوستی تقویت شده‌اند، مثال خوبی برای تأثیر این شبکه‌ها در تشویق به مهاجرت است ([Yousefi, Mousavi, & Hosseini, 2013](#)).

همچنین، نظریه سیستمی به عنوان چارچوب مفهومی این پژوهش انتخاب شده است، زیرا مهاجرت‌های غیرقانونی را نه به عنوان یک پدیده فردی، بلکه به عنوان بخشی از یک سیستم گسترده‌تر از تعاملات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در نظر می‌گیرد. این نظریه تأکید دارد که مهاجرت نتیجه تحولات ساختاری در نظام‌های اجتماعی است و روابط بین کشورهای مبدأ و مقصد در قالب یک سیستم به هم پیوسته عمل می‌کنند. در زمینه مهاجرت غیرقانونی مهاجران افغانستانی به ایران، این نظریه کمک می‌کند تا فرآیندهای کلان‌تری مانند تأثیر سیاست‌های مهاجرتی، ارتباطات اقتصادی فراملی، نقش شبکه‌های اجتماعی و شرایط نابرابر توسعه بین دو کشور درک شوند. همچنین، این رویکرد امکان تحلیل تأثیرات نهادی، خانوادگی و اجتماعی را بر مهاجرت فراهم می‌آورد و به شناخت بهتری از چگونگی شکل‌گیری مسیرهای مهاجرتی و پایداری آنها کمک می‌کند.

نظریه‌های سیستمی، به‌ویژه توسط مابوگونج معرفی شدند و بر این اصل مبتنی‌اند که مهاجرت نتیجه ارتباطات و تعاملات بین اجزای مختلف سیستم‌های اجتماعی است. این نظریه به ساختاری اشاره دارد که در آن کشورهای پیرامون به کشورهای هسته‌ای که توسعه یافته هستند مهاجرت می‌کنند ([Lahsai Zadeh, 1989](#)). بر اساس این نظریه، نوسازی جامعه و تغییر ارزش‌های سنتی به ارزش‌های مدرن، تعادل اجتماعی را به هم می‌زند و افراد را به مهاجرت تشویق می‌کند. این نظریه مهاجرت را نتیجه‌ای طبیعی از تحول اجتماعی و اقتصادی می‌داند که با رشد اقتصادی همراه است. این نظریه تأکید دارد که مهاجرت‌های بین‌المللی در بستری از ارتباطات فرهنگی، اقتصادی، تاریخی و سیاسی ایجاد و تقویت می‌شود و این روابط به عنوان یک سیستم یکپارچه، زمینه لازم برای مهاجرت را فراهم می‌کنند.

(Zanjani, 2001). در این چارچوب، نه تنها مهاجران بلکه نهادها و روابط اقتصادی و اجتماعی نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. به عنوان مثال، در مناطق روستایی، نهادهایی مانند خانواده و جامعه محلی می‌توانند مهاجرت را محدود یا تسهیل کنند. این مدل شامل عوامل مختلفی مانند خرده سیستم اجتماعی شدن، خرده سیستم نهادی، خرده سیستم مصرفی، و متغیرهای تنظیمی است که همگی در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی تأثیر دارند (Tashakori, 2008).

در نهایت نظریه کشش و رانش نیز به عنوان چارچوب تحلیلی در این پژوهش انتخاب شده است، زیرا به خوبی می‌تواند انگیزه‌های مهاجرت غیرقانونی را از دو جنبه بررسی کند: عوامل دافعه در افغانستان و عوامل جاذبه در ایران. این نظریه نشان می‌دهد که عواملی مانند ناامنی، بحران‌های اقتصادی، محدودیت‌های آموزشی و ضعف زیرساخت‌های اجتماعی در مبدأ، در کنار فرصت‌های اقتصادی، دسترسی به بازار کار و وجود شبکه‌های حمایتی در مقصد، از جمله دلایل اصلی مهاجرت هستند. با توجه به این که مهاجرت غیرقانونی معمولاً تحت تأثیر ترکیبی از فشارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قرار دارد، این نظریه ابزار تحلیلی مناسبی برای بررسی چگونگی تصمیم‌گیری مهاجران و ارزیابی تأثیرات فردی و جمعی این نوع مهاجرت در بستر روابط بین مبدأ و مقصد ارائه می‌دهد.

نظریه کشش و رانش توسط دوروتی توماس در سال ۱۹۴۱ معرفی شد و بعدها توسط اورت اس لی به عنوان نظریه جاذبه و دافعه توسعه یافت. این نظریه بر این اساس است که عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی میان مبدأ و مقصد مهاجرت باعث می‌شود تا عوامل جذب‌کننده در مقصد و عوامل دافعه در مبدأ افراد را به مهاجرت ترغیب کنند. به عنوان مثال، کمبود فرصت‌های اقتصادی و ناامنی در مبدأ می‌تواند افراد را به سوی مقصدی با فرصت‌های بیشتر سوق دهد (Jafari, 2008). این نظریه مهاجرت را تحت تأثیر چهار عامل می‌داند: عوامل موجود در مبدأ (عوامل دافعه)،

عوامل موجود در مقصد (عوامل جاذبه)، موانع موجود بین دو مکان، و عوامل شخصی. این عوامل از جمله سن و وضعیت اقتصادی-اجتماعی، نقش مهمی در تصمیم به مهاجرت دارند. بر اساس این نظریه، مهاجرت به ویژه در سنین ۲۰ تا ۳۰ سالگی بیشترین احتمال را دارد، زیرا افراد در این سنین تمایل بیشتری به دنبال کردن فرصت‌ها و منابع جدید دارند (Haj Hosseini, 2006).

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش در چارچوب پارادایم تفسیری و با بهره‌گیری از روش نظریه داده‌بنیاد (Grounded Theory) انجام شده است. جامعه هدف تحقیق شامل مهاجران غیرقانونی افغانستانی در تهران است که بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و با رعایت اصل حداکثر تنوع انتخاب شده‌اند. در مجموع، با ۲۳ نفر از مهاجران مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته انجام شده است. این مصاحبه‌ها به صورت فردی و در محیطی امن و بدون ایجاد تنش صورت گرفته‌اند. هر مصاحبه بین ۱ تا ۲ ساعت به طول انجامیده و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافته است. مصاحبه‌ها ضبط، پیاده‌سازی و سپس به صورت نظام‌مند تحلیل شده‌اند. در فرایند کدگذاری، ۱۸۰ مفهوم اولیه استخراج شده که در ۲۵ مقوله فرعی سازمان‌دهی شده‌اند و در نهایت ۵ مقوله اصلی به دست آمده است. در تحلیل داده‌ها، از روش کدگذاری سه مرحله‌ای شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شده است. در مرحله کدگذاری باز، مفاهیم اولیه از داده‌های خام استخراج شدند. سپس در مرحله کدگذاری محوری، ارتباط بین مقولات مشخص شد و در نهایت، در مرحله کدگذاری انتخابی، یک مدل نظری یکپارچه از تجربه زیسته مهاجران غیرقانونی ارائه شد. برای پردازش و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزارهای تحلیلی کیفی مانند MAXQDA بهره گرفته شده است تا دقت کدگذاری و انسجام مقوله‌بندی افزایش یابد. به منظور اطمینان از روایی و پایایی پژوهش، از معیارهای اعتمادپذیری، قابلیت انتقال و راهبردهای ارزیابی اعتبار پیشنهادی کرسول و میلر استفاده شده است. این تدابیر

موجب افزایش دقت و استحکام نتایج تحقیق شده و امکان تفسیر عمیق‌تری از چالش‌های مهاجران غیرقانونی را فراهم کرده است.

یافته‌های تحقیق

۱. کنش قانون‌ستیزانه

کنش قانون‌ستیزانه به مجموعه رفتارها و اعمالی اطلاق می‌شود که به‌طور آگاهانه قوانین، هنجارها، و ارزش‌های اجتماعی را نقض می‌کنند. این نوع اقدامات، معمولاً در اعتراض به وضعیت موجود یا برای تحقق خواسته‌های اجتماعی انجام شده و می‌تواند پیامدهای قانونی مانند مجازات‌های کیفری یا واکنش‌های اجتماعی را به دنبال

داشته باشد. از نظر جامعه‌شناسان، این کنش‌ها نشانگر واکنش به نقص‌ها و ناکامی‌های سیستم اجتماعی و سیاسی است و علی‌رغم پیامدهای منفی خود، می‌تواند به تغییرات اساسی در جامعه منجر شود. در این تحقیق، مهاجرت غیرقانونی به‌عنوان یک کنش متخلفانه و قانون‌گریزانه مورد بررسی قرار گرفته است. مهاجران غیرقانونی در پی این اقدام با شرایط دشوار و محرومیت از حقوق انسانی مواجه می‌شوند و نوعی ناتوانی یا عاملیت‌زدایی را تجربه می‌کنند. تحلیل مصاحبه‌های کیفی نشان‌دهنده ۲۹ مفهوم، ۶ مقوله فرعی و یک مقوله هسته است که در قالب جدول شماره (۱) ارائه شده‌اند.

جدول ۱: مفاهیم و مقولات مستخرج از مصاحبه‌ها مرتبط با «تعریف مهاجران غیرقانونی از مهاجرت غیرقانونی»

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم
کنش قانون‌ستیزانه	کنش متخلفانه	عمل غیر قانونی/ خروج و ورود غیر قانونی/ سفر بدون پاسپورت ویزا/ دور زدن قانون
	عاملیت‌زدایی	بی ارادگی/ ناتوانی/ قاچاق/ بی اختیاری/ کالایی شدن/ احساس بی ارزشی
	زیست اقتضائی	نداشتن حقوق شهروندی/ محرومیت/ فشار اجتماعی/ تبعیض اجتماعی/ زندگی در ناگزیری
	نداشتن حمایت قانونی	نداشتن مرجع و منبع حمایتی/ بی پناهی/ عدم حمایت قانونی/ احساس طرد شدگی/ از دست دادن اعتماد اجتماعی
	فقدان آزادی	نداشتن آزادی/ مورد سوءاستفاده قرار گرفتن/ بی پناهی/ زندگی در خوف و گریز/ تحمل فشار ساختاری
	تلاش تقلایوانه	کنش خطرآفرین/ بی ارادگی/ مجبوری اجتماعی/ بی پناهی

کنش متخلفانه

کنش متخلفانه به معنای ناهماهنگی با هنجارها و قوانین مورد قبول جامعه است. در این تحقیق، مهاجران غیرقانونی افغان در ایران مهاجرت خود را به عنوان یک «کنش متخلفانه» در نظر گرفته‌اند، چرا که با نقض قوانین مهاجرتی کشور مقصد همراه بوده است. این مهاجران، ورود غیرقانونی به کشور را معادل نقض قوانین و اصول جامعه میزبان می‌دانند. چنان‌که یکی از مصاحبه‌شوندگان (مصاحبه شماره ۸) بیان داشته است:

«مهاجر غیر قانونی کسی است که به صورت غیر قانونی بدون اسناد و مدارک و بدون اجازه کشور مقصد از طریق هوا، زمین یا از هر طریق دیگر در کشور مقصد مسکن‌گزین شده باشد که اجازه نامه آن کشور را ندارد...».

عاملیت‌زدایی

عاملیت‌زدایی به فرایندی اشاره دارد که در آن فرد از تصمیم‌گیری و انتخاب آزادانه محروم شده و تحت محدودیت‌های ساختاری جامعه قرار می‌گیرد. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران نیز تجربه‌ای مشابه دارند و در مواجهه با ساختارهای اجتماعی و قانونی احساس بی‌ارزشی

«مهاجر غیر قانونی یعنی بندی (زندانی) که بندی استی، دکه نه شهر رفته می تانی نه بازار...».

تلاش تقلاجویانه

تلاش تقلاجویانه به تلاشی برای بهبود شرایط زندگی اشاره دارد که اغلب با سختی و مشکلات همراه است. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران، به امید تغییر وضعیت خود، اقدام به مهاجرت غیرقانونی کرده اند، اما با چالش ها و پیامدهای ناخواسته این تصمیم مواجه شده اند. یکی از این مهاجران (مصاحبه شماره ۱۲) می گوید:

«مهاجر غیر قانونی کسی که در افغانستان جای ماندن ندارد نمی گذارند مجبور هستن که هر قسم شده بیاید یا فرار کند...».

۲. تجربه پر مخاطره

تجربه پر مخاطره به شرایط یا فعالیت هایی اشاره دارد که به درجه بالایی از خطر و ریسک همراه هستند و این مخاطرات، تهدیداتی است به سلامتی روحی و جسمی، امنیت، یا وضعیت اجتماعی- اقتصادی فرد یا افرادی که در شرایط پر مخاطره قرار گرفته اند. همچنین، این تجارب پر مخاطره شامل انجام فعالیت هایی است که احتمال وقوع پیامدهای منفی و ناخوشایند را به طور قابل توجهی برای این افراد افزایش می دهند. منظور این تحقیق از تجارب پر مخاطره بیشتر شامل فعالیت های است که مهاجران غیرقانونی افغانستانی در طول این مهاجرت تجربه کرده اند که این تجارب شامل جراحات بدنی، مورد شلیک قرار گرفتن یا حتی مرگ، آسیب دیدن سلامت روانی آنها، مانند تجربه استرس های شدید، اضطراب، یا تجربیات تروماتیک، همچنین، آسیب دیدن سلامت اجتماعی آنها و لطمه خوردن وضعیت اجتماعی، هویت و روابط فرد آنها، و لطمه خوردن سرمایه های مالی شان و در نهایت متحمل فشارهای ساختاری و اجتماعی شده اند. مشارکت کنندگان تحقیق حاضر تجارب شان را از مهاجرت غیرقانونی به عنوان یک نمونه بارز از تجربه پر مخاطره گفته اند. تاحدی نیز طبیعی تلقی می شود؛ افرادی که به طور غیرقانونی مهاجرت می کنند، خود

و بی اختیاری می کنند. یکی از این مهاجران (مصاحبه شماره ۱۶) این وضعیت را چنین توصیف می کند:

«مهاجر غیر قانونی، یعنی قاچاق مواد مخدر چون غیر قانونی هستیم ما مثل مواد هستیم هر جای بگیرد به جرم قاچاق می گیرند...».

زیست اقتضائی

زیست اقتضائی به شرایطی گفته می شود که در آن افراد به دلیل محدودیت های اجتماعی و اقتصادی مجبور به زندگی در وضعیت بحرانی و ناپایدار هستند. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران نیز با این وضعیت مواجه اند و از حقوق اولیه شهروندی محروم هستند. یکی از این مهاجران (مصاحبه شماره ۲) می گوید:

«مهاجر غیر قانونی کسی است که داشتن حق زندگی عادی را هم ندارد، مثلاً به بیمارستان رفته نمی توانم، کارت بانکی و سیم کارت نمی توانم بگیرم...».

نداشتن مراجع حمایتی

نداشتن مراجع حمایتی به معنای فقدان نهادها و سازمان هایی است که از افراد آسیب پذیر پشتیبانی کنند. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران به دلیل ورود غیرقانونی از دسترسی به این نهادها محروم هستند و امکان دفاع از حقوق خود را ندارند. یکی از مصاحبه شوندگان (مصاحبه شماره ۱۸) در این باره می گوید:

«مهاجر غیر قانونی کسی است که اینجا کار می کند پول شان گیرشان نمی آید... نمی تواند شکایت کند...».

فقدان آزادی

فقدان آزادی به وضعیتی اشاره دارد که در آن فرد از حقوق و آزادی های اساسی خود محروم است. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران به دلیل وضعیت غیرقانونی خود با محدودیت های جدی در آزادی های مدنی و شهروندی روبه رو هستند و همواره از دستگیری و بازداشت توسط پلیس هراس دارند. یکی از مصاحبه شوندگان (مصاحبه شماره ۱۷) می گوید:

را در معرض خطرات جدی مانند بازداشت، کتک‌خوردن، توهین و تحقیر، اخراج، سوءاستفاده و بهره‌کشی، و حتی مرگ قرار می‌دهند. این مهاجران اغلب از خدمات حمایتی و قانونی نیز محروم می‌گردند و با خطرات فیزیکی و روانی قابل توجهی مواجه می‌شوند. به‌هرحال، تحلیل مصاحبه‌های

جدول ۲: خلاصه مفاهیم و مقولات مستخرج از مصاحبه‌ها مرتبط با «از مهاجرت

غیرقانونی چه تجاری دارید؟»

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله هسته
بازی با جان (زندگی) / کنش مرگ‌آفرین / مشکلات غیرقابل تحمل / قرارگرفتن در چرخه قاچاق / بزه‌دیدگی / کنش مشقت‌بار / تحت تعقیب / بی ارزش شدن / تحمل دشواری‌ها / سفر در خط مرگ / دریافت مخاطرات و آسیب‌ها جسمی و روانی / سختی‌ها و فوئیا	کنش پرخطر	دشوارۍ
در یافت برچسب / ترس از بدقضاوت شدن / دریافت نگاه نژادپرستانه / افغانی به مثابه فحش / تحقیر اجتماعی / پناه بردن به انزوای اجتماعی / دریافت تبعیض	دریافت انگ‌های اجتماعی	
محروم شدن از داشتن مدارک قانونی / محروم شدن از حقوق اولیه شهروندی / برآوردهای نادرست / مجبوریست / مورد بهره‌کشی قرار گرفتن / عدم آگاهی / بزه دیدگی در صنعت قاچاق	زیست اجباری	
عدم برخورداری از حقوق بشری و کرامت انسانی / تحمل تحقیر و توهین / کتک-خوردن / تحمل رنج / تحمل فشار / دریافت تبعیض و خشونت برای تعلقات قومی-مذهبی / از دست رفتن غرور ملی / محرومیت از حقوق انسانی / بی عرتی / ناتوانی / تحمل رفتاری غیر انسانی / تحمل شکنجه جسمی و روانی / تحمل خشونت حکومتی / بی ارزشی جان انسان	شکنجه چندی	
بزه‌دیدگی اقتصادی / بی‌اختیاری / زورگیری / بی ارادگی	ناتوانی اجتماعی	
دریافت خشونت نفرت‌انگیز / تحمل محیط شکنجه‌آمیز / رنج مضاعف / خشونت ساختاری- دولتی	شرایط خشونت‌بار	

پروژه ششم خراسان بزرگ

دوره ۱۶، شماره ۶۱، ۱۴۰۴

۸۶

کنش پرخطر

کنش پرخطر به رفتارهایی اطلاق می‌شود که در آن فرد برای رسیدن به هدفی، اقدام به پذیرش مخاطرات و خطرات زیادی می‌کند. نمونه بارز این مفهوم، مهاجرت غیرقانونی افغان‌ها به ایران است؛ این مهاجران برای عبور از مرزهای ناامن، ناچار به پیمودن مسیرهای خطرناکی همچون بیابان‌ها و کوه‌ها می‌شوند، که مملو از تهدیدات جانی و پلیسی است. مهاجران بیان کرده‌اند که در طول این سفرها، شرایط سختی را تجربه می‌کنند، از جمله فشرده‌گی شدید در وسایل

نقلیه و خطر شلیک مستقیم توسط نیروهای مرزی. مصاحبه‌شونده‌ای شماره (۸) این دشواری را چنین شرح داده است: «۱۲ تا ۱۴ نفر را در پُرو سوار می‌کرد... خطرات زیادی در سفر بود، پلیس مستقیم شلیک می‌کرد.» این وضعیت همراه با احساس ترس و اضطراب مداوم است و مهاجران در طول سفر از دسترسی به غذا، آب، و خدمات بهداشتی محروم‌اند. این شرایط خطرناک نه تنها به آسیب‌های جسمی منجر شده، بلکه تأثیرات روانی نیز به همراه داشته است. برخی مهاجران در طول سفر با آرزوی مرگ به پیش می‌روند و

احساس می کنند فریب قاچاقچیان را خورده اند. این تجربه ها نشان می دهند که مهاجرت غیرقانونی برای این افراد مملو از خطرات شدید است که سلامت و جان آن ها را تهدید می کند.

دریافت انگ های اجتماعی

دریافت انگ اجتماعی شامل تجربه ی برچسب ها و تصورات منفی است که مهاجران غیرقانونی افغان پس از ورود به ایران با آن ها مواجه می شوند. به دلیل وضعیت غیرقانونی و تصورات منفی جامعه میزبان، این مهاجران در زمینه های مختلف از جمله اشتغال، مسکن و خدمات اجتماعی با تبعیض روبرو هستند. این برچسب ها باعث ایجاد احساس انزوا و ناامنی در میان مهاجران شده و اثرات منفی روانی بر زندگی آنان دارد. مصاحبه شونده ای (۱۴) از برخوردهای تبعیض آمیز در بیمارستان ها و رفتارهای نژادپرستانه جامعه میزبان چنین می گوید: «چندین بیمارستان رفتیم نگرقتند... با نگاه نژادپرستانه می گویند افغانی ها آمدند کار و بار ما را گرفتند.» این انگ های اجتماعی نه تنها دسترسی مهاجران را به فرصت های شغلی و خدمات محدود کرده، بلکه باعث می شود مهاجران در روابط اجتماعی خود نیز با چالش روبرو شوند و به دلیل نگرانی از طرد شدن، به انزوا گرایش پیدا کنند. در نتیجه، این برچسب ها منجر به احساس ناامنی و بیگانگی اجتماعی و جلوگیری از ادغام آن ها در جامعه مقصد شده است.

زیست اجباری

زیست اجباری به شرایطی اشاره دارد که فرد به دلیل محدودیت های اجتماعی و قانونی ناچار به زندگی در وضعیتی بدون آرامش و رفاه است و امکان تغییر یا ترک آن را ندارد. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران به دلیل وضعیت نامناسب اقتصادی و عدم دسترسی به حقوق و خدمات اجتماعی، شرایط زیست اجباری را تجربه می کنند. این افراد از مشاغل پایینی برخوردارند، فاقد حمایت های قانونی هستند، و در معرض سوءاستفاده کارفرمایان قرار دارند. مصاحبه شونده ای (۱۹) این استثمار را چنین توصیف

می کند: «صاحب کار آخر برج می گه کارت بده، وقتی نداریم می گه منتظر باشید تا پول بیاورم.» این مهاجران به دلیل ترس از اخراج و دستگیری، در انزوا زندگی کرده و از خدمات اجتماعی و فرهنگی جامعه میزبان بهره مند نمی شوند. این زیست ناامن و انزوای تحمیلی باعث شده که این افراد با احساس اضطراب و افسردگی مداوم روبرو شوند و همواره در سایه عدم امنیت روانی و اجتماعی زندگی کنند.

شکجه چندبعدی

شکجه چندبعدی به تجربیاتی از خشونت جسمی و روانی اشاره دارد که این مهاجران در طول مسیر مهاجرت و پس از ورود به کشور میزبان متحمل می شوند. این افراد در طول سفر و در جامعه مقصد با انواع خشونت ها همچون ضرب و شتم، توهین و تهدید روبرو هستند و این وضعیت بر عزت نفس و احساس انسانی آن ها اثر منفی گذاشته است. یکی از مصاحبه شوندگان این شرایط سخت را چنین توصیف می کند: «در مسیر راه... با گرسنگی، تشنگی، خستگی و حتی مرگ برخی مواجه شدم... در یک حالت بد آمدیم.» این مهاجران اغلب به دلیل تعلقات قومی و مذهبی نیز مورد آزار و اذیت قرار می گیرند، و حتی در برخورد با مأموران دولتی، بی رحمی و بی احترامی را تجربه می کنند. مجموعه این شکجه های روانی و فیزیکی تأثیر عمیقی بر سلامت روانی و احساسی این مهاجران گذاشته و باعث ایجاد احساس بی ارزشی و افسردگی در آن ها شده است.

ناتوانی اجتماعی

ناتوانی اجتماعی به حالتی اشاره دارد که فرد به دلیل محدودیت های اجتماعی و شرایط نامناسب قادر به انجام فعالیت های اجتماعی و دفاع از منافع خود نیست. مهاجران غیرقانونی افغان در ایران به دلیل نبود مدارک قانونی، از بسیاری از حقوق اجتماعی و قانونی محروم اند و توانایی مشارکت در فعالیت های اجتماعی و دفاع از حقوق خود را ندارند. مصاحبه شونده ای شماره (۶) از مشکلات عدم دسترسی به حقوق قانونی چنین می گوید: «چندین بار جنس هایم را به زور بردند... به دادگاه و پلیس رفته

نمی‌توانیم» به دلیل ترس از شناسایی و اخراج، این مهاجران از هرگونه تعامل رسمی و اجتماعی خودداری می‌کنند و در انزوا زندگی می‌کنند. این انزوای اجباری و نبود حمایت‌های اجتماعی، باعث شده که این افراد احساس بی‌قدرتی کنند و توان مقابله با مشکلات و تغییر وضعیت خود را نداشته باشند.

۳. تنگناهای تحمیلی

تنگناهای تحمیلی، به وضعیت‌هایی اشاره دارد که افراد یا گروه‌ها به دلیل شرایط خارجی یا تصمیم‌های دیگران، مجبور به تحمل آن می‌شوند. این تنگناها معمولاً بدون کنترل یا انتخاب فرد یا گروه ایجاد می‌شوند و ممکن است باعث محدودیت‌ها و مشکلاتی برای آن‌ها شود. تنگناهای تحمیلی، عرصه‌ها و ابعاد مختلفی دارد که ممکن است، شامل ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، روانی-

امنیتی و... گردد. تحلیل و تجزیه‌ی مصاحبه‌های این تحقیق نشان داد که، مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، عمدتاً بر اثر تنگناهای تحمیلی در جامعه مبداء، دست به مهاجرت غیرقانونی زده، و این کنش قانون‌ستیزانه ناشی از اجبارها و محدودیت‌های شدید و تحمیلی در کشورشان بوده است. تنگناهای تحمیلی برای این مهاجران نیز حاکی از شرایط سخت و محدودیت‌های شدید و تحمیلی در ابعاد مختلف زندگی بوده است. این تنگناهای تحمیلی باعث ایجاد فشار و استرس برای این افراد شده و ممکن است باعث محدودیت‌های اجتماعی، اقتصادی و روانی شود. تحلیل مصاحبه‌های این بخش از تحقیق به ۳۳ مفهوم، ۴ مقوله و یک مقوله اصلی منتج گردد که در جدول شماره ۳ ملاحظه می‌گردد.

جدول شماره ۳: گزاره‌ها، مفاهیم و مقولات مرتبط با علل مهاجرت

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفهوم
تنگناهای تحمیلی	ناامنی	عدم امنیت/ احساس خطر/ خشونت‌های قومی و مذهبی/ شرایط ترور/ اختناق سیاسی/ ناامنی عمومی// مخاطرات فردی و اجتماعی/ ترس از انتقام‌گیری/ خشونت حاکمیتی/ عدم امکان سازگاری
	وضعیت بد اقتصادی	ناسازگاری اجتماعی و اقتصادی/ مجبوریت اقتصادی/ شرایط بد اقتصادی/ طرد ساختاری/ عدم تحمل شرایط در مبداء/ بی‌کاری/ ناچاری
	وضعیت نامطلوب آموزشی	بیسواد ماندن دختران/ گریز از جهل سازمان‌یافته/ چالش‌های آموزشی/ محدودیت برای زنان
	جاذبه‌های مقصد	احساس داشتن مشترکات با جامعه مقصد/ هم‌زبانی و تجربه خوب/ احساس تعلق/ عدم احساس بیگانگی/ احساس نزدیکی با ایران/ کم بودن مخاطرات/ قرابت و همسایگی با ایران/ پیوند دینی/ انتظار از مشترکات فرهنگی، زبانی و دینی/ نداشتن حس بیگانگی

جمله نظامیان، مخالفان سیاسی و برخی اقشار دیگر شده است. به گفته یکی از مصاحبه‌شوندگان: «وضعیت/ امنیت خراب بود. زندگی‌ام در خطر بود. مجبور شدم ترک وطن کنم. نتوانستم با وضعیت جدید کنار بیایم...» (مصاحبه شماره ۲).

وضعیت بد اقتصادی

ناامنی

ناامنی یکی از عوامل اصلی مهاجرت غیرقانونی افغان‌ها به ایران است. افراد به دلیل شرایط ناامن در کشور خود، همچون جنگ، تهدیدهای امنیتی، و تغییرات سیاسی مکرر، احساس امنیت نمی‌کنند و مجبور به ترک وطن می‌شوند. سقوط نظام سبب تشدید ناامنی برای گروه‌های مختلف از

بخش‌هایی چون ساخت‌وساز، کشاورزی و خدمات، این کشور را به مقصدی جذاب برای مهاجران تبدیل کرده است. یکی از مهاجران دلیل انتخاب ایران را این‌گونه بیان می‌کند: «... دلیلش این که چون زبانش زبان خودمان است... و خیلی مشابهت با افغانستان دارد...» (مصاحبه شماره ۱۷).

۴. محرومیت چندبعدی

محرومیت چندبعدی وضعیتی است که طی آن افراد یا گروه‌ها از دسترسی به منابع و خدمات اساسی در زمینه‌های مختلف زندگی مانند آموزش، بهداشت، مسکن و امنیت اجتماعی محروم می‌شوند. این وضعیت، به‌ویژه برای مهاجران غیرقانونی به دلیل فقدان مدارک قانونی و محدودیت در استفاده از حقوق شهروندی تشدید می‌شود. آن‌ها با مشکلاتی چون ناتوانی در بهره‌مندی از خدمات بهداشتی، آموزشی و عمومی، ترس و اضطراب دائمی از دستگیری، و عدم امنیت روانی مواجه هستند که به طور قابل‌توجهی بر کیفیت زندگی‌شان تاثیر منفی می‌گذارد. از سوی دیگر، مهاجران غیرقانونی به دلیل محرومیت از بازار کار رسمی، مجبور به پذیرش مشاغل غیررسمی و کم‌درآمد می‌شوند و در معرض استثمار و شرایط کاری ناامن قرار می‌گیرند. این افراد از حقوق کارگری و حمایت‌های اجتماعی بی‌بهره‌اند و در نتیجه، آسیب‌پذیرتر در برابر تبعیض و بی‌عدالتی هستند. به علاوه، زندگی در انزوا و حاشیه‌نشینی اجتماعی، فرصت‌های فرهنگی و اجتماعی آنان را محدود کرده و باعث فاصله گرفتن از خانواده و فرهنگ اصلی‌شان می‌شود. این بخش از تحلیل اطلاعات مصاحبه‌های کیفی با مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، به ۳۹ مفهوم، ۵ مقوله فرعی و ۱ مقوله هسته منجر شده که در جدول ۴ قابل مشاهده است.

مشکلات اقتصادی در افغانستان، دلیل دیگری برای مهاجرت غیرقانونی به ایران است. اقتصاد ضعیف افغانستان که ناشی از جنگ‌ها، ناپایداری‌های سیاسی و تحولات اخیر است، موجب بیکاری بالا، کاهش قدرت خرید و نبود فرصت‌های شغلی مناسب شده است. افراد، به دلیل محدودیت‌های اقتصادی و نبود فرصت‌های درآمدزایی، به ایران مهاجرت می‌کنند تا برای خود و خانواده‌هایشان زندگی بهتری فراهم کنند. به گفته یکی از مهاجران: «مشکلات اقتصادی داشتیم. اونجا کارو بار نیست. نمی‌شد زندگی کنی خیلی سخت بود...» (مصاحبه شماره ۱۸).

وضعیت نامطلوب آموزشی

محرومیت از تحصیل، به ویژه برای زنان و دختران، عاملی مهم در مهاجرت غیرقانونی افغان‌هاست. با سقوط نظام قبلی، آموزش رسمی را برای زنان از کلاس ششم به بالا منع شد که سبب نگرانی برخی خانواده‌ها و تصمیم آن‌ها به مهاجرت شده است. بسیاری از افراد، به دنبال فرصت‌های تحصیلی بهتر و عدالت آموزشی به کشورهای دیگر می‌روند تا آینده بهتری برای فرزندان خود رقم بزنند. چنان‌که یک مصاحبه‌شونده اظهار می‌کند: «شرایط بد برای دخترانم، آن‌ها مکتب رفته نمی‌توانستند. مجبور شدم برای آنها حرکت کنم...» (مصاحبه شماره ۴).

جاذبه‌های مقصد

جاذبه‌های کشور مقصد مانند فرصت‌های شغلی و فرهنگی، مهاجران را به ایران جذب می‌کند. ایران به دلیل مشترکات فرهنگی و زبانی با افغانستان، محیطی آشنا و کم‌تنش را برای افغان‌ها فراهم کرده است. همچنین، وجود فرصت‌های شغلی برای کارگران ساده و نیروی انسانی در

جدول ۴- مفاهیم و مقولات مستخرج از مصاحبه‌ها مرتبط با «پیامدهای مهاجرت

غیرقانونی»

مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
محرومیت از کارت بانکی/ بزه‌دیدی اقتصادی/ دریافت برچسپ مجرمانه/ مشکلات در خرید/ دریافت تبعیض ساختاری/ محرومیت آموزشی/ سلب حق مالکیت/	محرومیت از حقوق شهروندی	مقوله اصلی

		احساس بی ارزشی / سلب مرجع دادخواهی / محرومیت از خدمات عمومی / از دست دادن حق اجاره خانه
	از دست دادن امنیت روانی	از دست دادن آزادی / ترس همیشگی / زندان خانگی / محدودیت در تردد / زیست پنهانی / وضعیت مجرمانه / فراری بودن / خوف و خطر همیشگی / مورد سوء قرار گرفتن / فقدان امنیت
	استثمارشدگی	مورد بهره‌کشی قرار گرفتن / سلب شدن حقوق کارگر / مورد سوء استفاده قرار گرفتن / سلب حق کسب و کار / حق تلفی / زورگیری / عدم تناسب کار و مزد / سوء استفاده کارفرما از وضعیت غیرقانونی / عدم دریافت حقوق
	محدودیت دینداری	تمسخر اعتقادی / محدودیت مذهبی / تحقیر فرهنگی / عبادت پنهانی / محدودیت مناسکی

محرومیت از حقوق شهروندی

محرومیت از حقوق شهروندی به معنای نداشتن دسترسی به حقوق و امکاناتی است که به طور قانونی و رسمی برای شهروندان یک کشور یا جامعه تعریف شده‌اند. این حقوق می‌تواند شامل دسترسی به خدمات بهداشتی، بانکی، آموزش، مسکن و ... باشد. مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران اغلب به دلیل وضعیت قانونی نامشخص از این حقوق محروم هستند و در شرایطی به سر می‌برند که نه تنها از حمایت‌های قانونی برخوردار نیستند، بلکه همواره در معرض خطر دستگیری و اخراج قرار دارند. همان‌طور که مصاحبه‌شونده‌ی شماره (۸) می‌گوید: «...حقوق ما را نمی‌دهد، مال ما را به زور می‌گیرند. به هیچ مرجعی نمی‌توان اعتماد و شکایت کرد، چون پلیس ما را بازداشت و اخراج می‌کند...». این فقدان حمایت و دسترسی، این افراد را از بسیاری از حقوق اولیه و امکانات زندگی محروم کرده و مشکلاتی همچون ناامنی اقتصادی، تبعیض، و آسیب‌پذیری شدید را برای آنان به همراه دارد.

از دست دادن امنیت روانی

امنیت روانی به معنای احساس آرامش و اطمینان در زندگی است که به فرد اجازه می‌دهد بدون ترس و استرس زندگی روزمره خود را انجام دهد. برای مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، این امنیت به دلیل ترس مداوم از دستگیری و اخراج به شدت مختل شده است. این ترس

همواره آنان را تحت فشار روانی شدیدی قرار داده است. برای نمونه، مصاحبه‌شونده‌ی شماره (۱۶) با تجربه‌ای تلخ از اضطراب دائم می‌گوید: «...هر دقیقه از پاسگاه می‌ترسیم. بیرون رفته نمی‌توانیم. در خوف و خطر هستیم...». این شرایط، موجب کاهش اعتماد به نفس و افزایش اضطراب در میان این مهاجران شده و آن‌ها را از هرگونه احساس ثبات و امنیت محروم ساخته است.

محدودیت در دینداری

محدودیت در دینداری به معنای ناتوانی در اجرای آزادانه مناسک و باورهای دینی است. بسیاری از مهاجران غیرقانونی افغانستانی به دلیل شرایط زندگی خود در ایران نمی‌توانند مناسک دینی‌شان را به راحتی اجرا کنند و حتی در برخی مواقع با محدودیت‌های قانونی نیز روبرو می‌شوند. مصاحبه‌شونده‌ی شماره (۸) به این محدودیت‌ها اشاره کرده و می‌گوید: «...مناسک مذهبی ما محدود شده و به سختی اجازه برگزاری پیدا می‌کنیم. اصلاً نماز جمعه و نماز عید بدون اجازه و هماهنگی امکان برگزاری ندارد...». این محدودیت‌ها به‌طور قابل توجهی بر زندگی دینی و معنوی مهاجران تأثیر گذاشته و آنان را از اجرای کامل باورها و مناسک دینی‌شان باز داشته است.

استثمارشدگی

استثمارشدگی وضعیتی است که در آن فرد یا گروهی از افراد به‌صورت ناعادلانه و غیرانسانی مورد بهره‌برداری قرار

می گیرند. مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، به دلیل وضعیت غیرقانونی خود، اغلب در شرایط کاری ناعادلانه و با دستمزدهای پایین فعالیت می کنند. آن ها از هیچ حمایت قانونی برخوردار نیستند و مجبور به سکوت و تحمل شرایط دشوار هستند. مصاحبه شونده ی شماره (۱۰) به این شرایط سخت اشاره دارد و می گوید: «... بیمه اصلاً نداریم و حقوق ما هم نیم حقوق است و اگر جایی ایرانی کار کنه ۲۰ تومن از ما ۸ تومن است و از صبح که زحمت می کشیم تا شام یعنی ۱۲ ساعت کار می کنیم...» این شرایط کاری نامناسب و ناامن، آنان را در برابر سوءاستفاده و بهره کشی بیشتر آسیب پذیر کرده است.

از دست رفتن سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی به مجموعه ای از روابط، شبکه ها، و اعتمادهایی اطلاق می شود که امکان همکاری و تعامل موثر را فراهم می آورد. مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، اغلب به دلیل ترک اجباری جامعه و خانواده شان و همچنین محدودیت های قانونی، سرمایه اجتماعی خود را از دست می دهند. آنان با انزوای اجتماعی، بی اعتمادی و تبعیض روبرو می شوند که مانعی برای ادغام و ایجاد روابط مثبت در جامعه میزبان است. مصاحبه شونده ی شماره (۳) در این باره می گوید: «... خوب طبیعی که اگر سنگ هم باشی / ای قدر مشکلاته بینی آب می شوی طبیعی که آدم گوشه نشین می شوی...» این بی اعتمادی و محدودیت ها، فرصت بهره مندی از شبکه های حمایتی و منابع اجتماعی را برای این مهاجران از بین برده و موجب انزوای بیشتر آن ها شده است.

۵. انطباق پذیری

انطباق پذیری به توانایی فرد یا گروه در تغییر و سازگاری با محیط های جدید اطلاق می شود. این مفهوم شامل فرآیندهایی است که افراد برای هماهنگ شدن با شرایط تازه و مقابله با چالش ها، مهارت ها و نگرش های خود را بهبود می بخشند. در بررسی مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران، مشاهده شده که آنها برای بقا و تأمین نیازهای اساسی خود، از جمله یافتن شغل، مسکن و دسترسی به منابع غذایی و بهداشتی، ناچار به انطباق با شرایط جامعه میزبان هستند. این انطباق به آنها کمک می کند تا در مواجهه با تهدیدهای دستگیری و اخراج و نیز محدودیت های قانونی و اجتماعی، زندگی خود را حفظ کنند. مهاجران برای کاهش خطرات و جلب توجه کمتر، سعی می کنند رفتارهای خود را با هنجارها و انتظارات جامعه میزبان هماهنگ کنند و اغلب در برابر تبعیض و بی عدالتی سکوت اختیار می کنند. برای کسب معیشت و یافتن شغل نیز، این افراد ناچار به پذیرش شرایط کارفرمایان و الزامات بازار کار محلی هستند. به طور کلی، این انطباق پذیری به مهاجران کمک می کند تا با فشارهای اجتماعی و اقتصادی کنار آمده و شرایط بهتری را برای زندگی خود فراهم کنند. یافته های این تحقیق نشان دهنده ۳۱ مفهوم و ۴ مقوله است که استراتژی های مهاجران غیرقانونی را در جامعه میزبان توصیف می کند و در جدول شماره (۵) قابل ملاحظه است.

جدول ۵: مفاهیم و مقولات مستخرج از مصاحبه ها مرتبط با «راهبردهای مهاجران غیرقانونی»

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
توافق اجباری / پذیرش / بردباری / تحمل / صبر و دعا / سازگاری / پذیرش شرایط	انعطاف اجباری	فرآیند سازگاری
اخذ مدرک قانونی / انتظار از دولت از میزبان / ورود قانونی / گرفتن پاسپورت / اعتباریابی / مهاجرت قانونی / ورود با مجور / شرکت در سرشماری / اقامت قانونی / کارت مهاجرت	قانونی سازی	
برگشت به مبدأ / مهاجرت ثانویه / خوداری از مهاجرت غیرقانونی / تلاش برای ترک وضعیت / امیدواری به بازگشت / امیدواری به بهبود کشور مبدأ	ترک جامعه مقصد	

جامعه‌پذیری/ پذیرش فرهنگی/ رفتار درست/ دوری از خطرات/ رفتاری هنجاری/ انزوا جویی/ نظم-پذیری/ آمادگی برای ادغام	هنجارپذیری	
---	------------	--

انعطاف اجباری

انعطاف اجباری به موقعیتی اشاره دارد که در آن افراد، به‌ویژه مهاجران غیرقانونی، به دلیل شرایط سخت و نابرابر جامعه میزبان مجبور به تطبیق و تغییر در رفتارها و سبک زندگی خود می‌شوند. مصاحبه‌های صورت‌گرفته با مهاجران افغانستانی در ایران، نشان می‌دهد که آنها برای سازگاری با محدودیت‌ها و فشارهای ناشی از مهاجرت غیرقانونی، ناچار به انعطاف‌پذیری بالا و پذیرش شرایط غیرمنصفانه هستند. یکی از مهاجران در این زمینه می‌گوید: «... یگانه کاری که می‌توانیم همین است که همه این مشکلات بپذیریم و هر سختی‌اش را تحمل کنیم چون برگشت ما در افغانستان که بدتر از این حال است...» (مصاحبه شماره ۱۵). این مهاجران در مواجهه با تبعیض‌های اجتماعی، شرایط سخت کاری و تهدید به دستگیری، انعطاف اجباری را به‌عنوان تنها راه حفظ بقای خود برمی‌گزینند.

قانونی‌سازی

قانونی‌سازی به فرآیندی اشاره دارد که طی آن، مهاجران غیرقانونی تلاش می‌کنند وضعیت اقامت خود را به قانونی تغییر دهند تا بتوانند به خدمات و حقوق اجتماعی دسترسی داشته باشند. این روند به آنها امکان می‌دهد تا از شرایط ناعادلانه دوری کرده و از فرصت‌های شغلی و امنیت بیشتر برخوردار شوند. یکی از مصاحبه‌شونده‌ها در این باره می‌گوید: «... مجبور بروم افغانستان پاسپورت مه درست کنم، قانونی برگردم باز اینجوری راحت هستی قانونی هستی راحت...» (مصاحبه شماره ۲۱). برای بسیاری از این مهاجران، قانونی‌سازی نه تنها راهی برای بهبود شرایط اقتصادی و شغلی است، بلکه به آنها امکان می‌دهد که احساس امنیت و کرامت بیشتری داشته باشند و از حقوق قانونی بهره‌مند شوند.

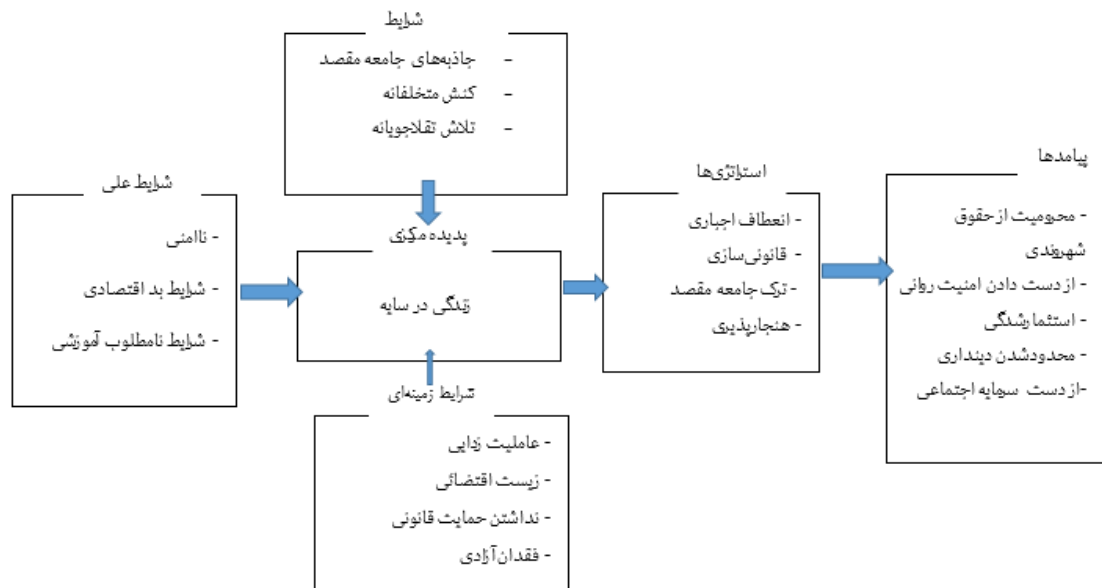
ترک جامعه مقصد

ترک جامعه مقصد زمانی رخ می‌دهد که مهاجران به دلیل شرایط سخت و محدودیت‌های شدید در کشور میزبان، تصمیم به بازگشت به کشور خود یا مهاجرت به یک کشور دیگر می‌گیرند. بررسی‌های انجام‌شده بر روی مهاجران غیرقانونی افغانستانی در ایران نشان می‌دهد که آنها به دلیل محدودیت در دسترسی به خدمات عمومی، نگرانی از بازداشت و تبعیض‌های اجتماعی، به ترک جامعه مقصد تمایل پیدا می‌کنند. به گفته یکی از این مهاجران: «... اگر مشکلات کشور خودما حل شود حتما بر می‌گردیم افغانستان...» (مصاحبه شماره ۱۵). ترک جامعه مقصد راهبردی برای مقابله با فشارهای قانونی، اقتصادی و فرهنگی است که مهاجران غیرقانونی را به دنبال جست‌وجوی شرایط زندگی بهتر سوق می‌دهد.

هنجارپذیری

هنجارپذیری به تلاشی اشاره دارد که مهاجران غیرقانونی برای تطابق با فرهنگ، رفتارها و ارزش‌های جامعه میزبان به خرج می‌دهند تا بتوانند از تبعیض‌ها و برخوردهای منفی دوری کنند و شرایط زندگی بهتری را تجربه کنند. بسیاری از مهاجران افغانستانی در ایران با پذیرش آداب و رسوم محلی، زبان و قوانین، سعی می‌کنند تنش‌های اجتماعی را کاهش دهند. به گفته یکی از مهاجران: «... افغانستانی‌های که اینجا هستند باید با عنعنات و فرهنگ ایران خود را بسازند...» (مصاحبه شماره ۱۱). هنجارپذیری به مهاجران کمک می‌کند تا روابط اجتماعی بهتری برقرار کرده، فرصت‌های شغلی بیشتری بیابند و از استرس‌های ناشی از عدم پذیرش اجتماعی بکاهند.

مدل پارادایمی تحقیق

شوند و به ناچار به کنش‌های غیرقانونی و ناپسند روی آورند. زندگی در خفا و پنهان‌کاری به یک استراتژی اجباری تبدیل شده است. این شرایط مهاجران را از حق تصمیم‌گیری و عاملیت در زندگی خود محروم کرده و آنها را به سازگاری با شرایط بحرانی و ناپایدار وادار می‌کند. «زندگی در سایه» در نهایت به معنای زندگی در حاشیه و در شرایطی است که هیچ‌گونه امنیت و حمایت قانونی از مهاجران غیرقانونی افغانستانی وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق تجربه مهاجران افغانستانی را از مهاجرت غیرقانونی و چالش‌های مرتبط با آن در دو محور بررسی کرده است. در محور اول، این مهاجران مهاجرت غیرقانونی را به‌عنوان «کنش قانون‌ستیزانه» تعریف می‌کنند که شامل ورود، اقامت و اشتغال غیرقانونی در کشورهای مقصد می‌شود. چنانچه نظریه شبکه‌ای مهاجرت نشان می‌دهد که حمایت شبکه‌های خویشاوندی و دوستانه در کشور مقصد موجب کاهش هزینه‌ها و آسان‌تر شدن نقض قوانین محلی می‌شود. این شبکه‌ها همچنین در کاهش خطرات و فراهم کردن منابع برای مهاجران جدید نقش دارند، به‌طوری که

مهاجران غیرقانونی افغانستانی در تهران، به دلیل محرومیت از حقوق شهروندی و عدم دسترسی به امکانات اساسی، در وضعیت «زندگی در سایه» قرار دارند. این پدیده مرکزی، به معنای زندگی در حاشیه و در سایه قراردادان هویت و حقوق انسانی مهاجران است. آنها از حقوق اساسی مانند امنیت روانی، مشارکت اجتماعی و حمایت قانونی محرومند و به همین دلیل در شرایطی ناپایدار و استثمارگرانه زندگی می‌کنند. این زندگی پنهانی، ناشی از بی‌ثباتی و فقدان حمایت است و آنها را از هرگونه بهبود و پیشرفت باز می‌دارد. در این وضعیت، عوامل اقتصادی و اجتماعی مانند شرایط نامناسب اقتصادی و عدم دسترسی به آموزش، وضعیت مهاجران را پیچیده‌تر کرده است. مهاجران برای بقا در جامعه مقصد مجبور به زندگی در شرایطی سخت و غیرقانونی می‌شوند و نمی‌توانند شغل پایدار یا آموزش مناسبی برای فرزندان خود پیدا کنند. این وضعیت آنها را در چرخه‌ای از فقر و نابرابری قرار می‌دهد که به ادامه زندگی در سایه و دور از امکانات اجتماعی و حقوق قانونی دامن می‌زند. علاوه بر این، فرصت‌های محدود و ترس دائمی از دستگیری یا اخراج باعث می‌شود که مهاجران نتوانند از امکانات موجود بهره‌مند

مهاجران بدون مدارک قانونی و برنامه ریزی دقیق به مهاجرت روی می آورند ([Ghasemi-Ardahaee, 2013](#)). در محور دوم، نقش شبکه های مهاجرتی در تداوم رفتارهای قانون ستیزانه برجسته است. نظریه شبکه ای مهاجرت معتقد است که این شبکه ها با حمایت های اجتماعی خود، رفتارهای غیرقانونی مانند اشتغال و اقامت غیرمجاز را تقویت می کنند و از طریق انتقال تجربیات، به گسترش رفتارهای قانون ستیزانه کمک می کنند ([Yousefi, 2013](#)). مهاجران باتجربه تر، به تازه واردان راهکارهایی برای دور زدن قوانین آموزش می دهند و شبکه های خویشاوندی به بستر مناسبی برای اجرای این فعالیت های غیرقانونی تبدیل می شوند. این تحقیق همچنین نشان می دهد که مهاجران با مخاطرات پرخطری روبه رو هستند. بر اساس نظریه «نظام های مهاجرت» تجربه های پرختر شامل عبور از مسیرهای خطرناک، مواجهه با باند های قاچاق، شرایط کاری استثمارگرانه و اقامت در مکان های ناامن است. این نظریه بیان می کند که تعامل میان نظام های اقتصادی و سیاسی کشور مبدأ و مقصد به شرایط خطرناکی برای مهاجران منجر می شود، و سیاست های امنیتی و قوانین سختگیرانه مهاجرتی کشور مقصد، مهاجران را به انتخاب مسیرهای پرختر وادار می کند. در نهایت، چالش های سازگاری مهاجران و ناآگاهی از سیستم های حقوقی مقصد نیز بر مشکلات آنها می افزاید. پژوهش های مرتبط، از جمله یافته های رضایی و همکاران ([Rezaei, Banham & Adibi, 2023](#)) نشان می دهند که محدودیت های قانونی و پیچیدگی های حقوقی، مهاجران را به فعالیت های غیرقانونی و زندگی در شرایط پرمخاطره سوق می دهد. این یافته ها تأکید می کنند که سیاست های مهاجرتی سختگیرانه کشور مقصد و عدم آگاهی مهاجران از حقوق خود، تجربیات پرخطری را در مسیر و زندگی پس از مهاجرت برای آنها ایجاد می کند.

از سوی دیگر، مهاجرت غیرقانونی افغانستانی ها به تهران، نتیجه ترکیبی از عوامل علی، زمینه ای و مداخله گر است که چالش های متعددی را برای این مهاجران به همراه دارد. از منظر شرایط علی، فقر اقتصادی، ناامنی و ضعف سیستم آموزشی در افغانستان، به عنوان محرک های اصلی مهاجرت غیرقانونی شناخته می شوند. نظریه های مختلف مانند نظریه فشار-کشش توضیح می دهند که این عوامل به مهاجران فشار وارد می آورند تا برای جستجوی امنیت و فرصت های بهتر به کشورهای دیگر مهاجرت کنند. همچنین، پژوهش های مختلف مرادی و جمشیدی ([Moradi & Jamshidi, 2022](#)) و علاءالدینی و رحیمی ([Alaedini & Rahimi, 2022](#)) نشان می دهند که شرایط اقتصادی و اجتماعی بد در افغانستان عامل اصلی مهاجرت این افراد است. در شرایط زمینه ای، که بیشتر معطوف به جامعه مقصد است، چالش هایی مانند عاملیت زدایی و زیست اقتضائی برای مهاجران افغانستانی مطرح است ([Firozi & pirnahad, 2022](#)). این مفاهیم را می توان از طریق نظریه های وابستگی پل سینگر و فرهنگ پذیری بری توضیح داد. این نظریات نشان می دهند که مهاجران در کشور مقصد با محدودیت های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی روبرو می شوند که مانع از دستیابی به فرصت های بهتر می شود و آنها را به حاشیه می برد.

با این همه، مهاجرت غیرقانونی چالش های متعددی برای پناهندگان ایجاد می کند که در این تحقیق با تمرکز بر پیامدهای آن، به مفهوم «محرومیت چندبعدی» پرداخته شده است. این تحقیق با تحلیل مصاحبه های کیفی با مهاجران غیرقانونی افغان، پیامدهای مهاجرت را در قالب محرومیت از حقوق شهروندی، از دست دادن امنیت روانی، استثمار، و محدودیت در دینداری معرفی می کند. برای تبیین این پیامدها، از نظریه های مختلفی مانند فرهنگ پذیری بری، فرهنگ پذیری تعاملی بوریس و نظریه ادغام گیدنز می توان استفاده کرد. طبق نظریه فرهنگ پذیری بری، مهاجران غیرقانونی ممکن است در وضعیت «جدایی»

از فرهنگ جامعه میزبان قرار گیرند و در نتیجه از حقوق شهروندی محروم شوند و احساس استثمار و بی‌هویتی کنند. همچنین، بوریس بر تأثیر استراتژی‌های فرهنگ‌پذیری جامعه میزبان تأکید کرده و بیان می‌کند که در جوامع جداساز، مهاجران با محرومیت از حقوق و امنیت روانی مواجه می‌شوند. گیدنز نیز بر تأثیر جهانی‌شدن و کثرت‌گرایی فرهنگی تأکید دارد و می‌گوید که عدم پذیرش تنوع فرهنگی در جامعه مقصد می‌تواند به محدودیت‌های دینی و روانی برای مهاجران منجر شود. این نتایج با پژوهش‌های پیشین هم‌راستا است. به‌عنوان مثال، پژوهش روحانی و انبارلو (Ruhani & anbarlou, 2017) و فیروزی و شاه‌آبادی (Firozi & Zare shahabadi, 2024) نشان داده که تبعیض و طرد اجتماعی می‌تواند به محرومیت از امنیت روانی منجر شود. همچنین، تحقیق غلامی و بیات نشان می‌دهد که مهاجران به‌ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر مانند زنان و کودکان، به دلیل نبود حمایت‌های قانونی، بیشتر در معرض استثمار قرار دارند. در نهایت، پژوهش رضایی و همکاران (Rezaei, Banham & Adibi, 2023) بر محدودیت‌های اجتماعی و دینی مهاجران افغان در استرالیا تأکید دارد که ناشی از تفاوت‌های فرهنگی و مهاجرت غیرقانونی است. این مطالعات نشان می‌دهند که مهاجران غیرقانونی با چالش‌های اجتماعی، اقتصادی، و روانی متعددی روبرو هستند که بر کیفیت زندگی آنها تأثیر منفی می‌گذارد.

در نهایت اینکه؛ مهاجران غیرقانونی برای مقابله با چالش‌های مهاجرت از استراتژی‌های مختلفی استفاده می‌کنند که در این تحقیق تحت عنوان «انطباق‌پذیری» شناخته شده‌اند. این استراتژی‌ها شامل ابعادی چون انعطاف اجباری، قانونی‌سازی، ترک جامعه مقصد و هنجارپذیری است. به‌ویژه، نظریه فرهنگ‌پذیری بری توانسته است به‌طور مؤثری این فرآیندها را تبیین کند، به‌طوری‌که مهاجران در برخی موارد مجبور به ترک هویت فرهنگی خود و انطباق با فرهنگ جامعه مقصد می‌شوند (همانندگردی) و

در برخی دیگر از هویت خود محافظت می‌کنند (جدایی). همچنین، هنجارپذیری اجتماعی نیز به‌عنوان یک واکنش اجباری در برابر فشارهای اجتماعی و اقتصادی جوامع میزبان مشاهده می‌شود. نظریه بوریس نیز بر تعاملات دوطرفه میان مهاجران و جامعه میزبان تأکید دارد. طبق این نظریه، راهبردهایی مانند قانونی‌سازی و هنجارپذیری به‌عنوان فرایندهای پیچیده و دوجانبه شناخته می‌شوند که بستگی به پذیرش یا عدم پذیرش جامعه میزبان دارند. این نظریه توضیح می‌دهد که در جوامعی با قوانین سختگیرانه، مهاجران ممکن است مجبور به انطباق و یا حتی حاشیه‌نشینی شوند. همچنین، نظریه ادغام گیدنز به چالش‌های اجتماعی ناشی از جهانی‌شدن و مهاجرت پرداخته و بیان می‌کند که مهاجران غیرقانونی اغلب مجبور به ترک جامعه مقصد به دلیل مشکلات اجتماعی و فرهنگی می‌شوند. در این شرایط، پذیرش فرهنگ مقصد برای بسیاری از مهاجران دشوار است. پژوهش‌های مختلف نیز این استراتژی‌ها را تأیید می‌کنند. به‌عنوان مثال، پژوهش کونیک (Coninck, 2020) نشان می‌دهد که مهاجران غیرقانونی به دلیل فشارهای اجتماعی و تبعیض‌ها به انعطاف اجباری روی می‌آورند و در برخی موارد مجبور به ترک جامعه مقصد می‌شوند. همچنین، پژوهش کوهبچر (Kohlbacher, 2020) به اهمیت روابط اجتماعی در فرآیند هنجارپذیری اشاره کرده و تأکید دارد که مهاجران می‌توانند از طریق این روابط با جامعه میزبان سازگار شوند.

به‌عنوان نتیجه‌گیری نیز می‌توان ادعان کرد که؛ مهاجران غیرقانونی افغانستانی در تهران با چالش‌های متعددی مواجه هستند که بیشتر ناشی از وضعیت غیرقانونی و ورود غیرقانونی آن‌ها به کشور مقصد است. این مهاجران به دلیل نداشتن مدارک قانونی و حمایت‌های رسمی، مجبور به زندگی در خفا و اشتغال در بازارهای غیررسمی می‌شوند. شبکه‌های مهاجرتی نقش مهمی در تسهیل این فرآیند دارند، زیرا به مهاجران کمک می‌کنند تا از محدودیت‌های قانونی عبور کنند و در شرایط دشوار به بقای خود ادامه دهند. این

<https://doi.org/10.30479/psiw.2022.17376.3123> [In Persian with English abstract]

Alaedini, P., & Rahimi, M. (2022). Afghanistani migrant women in Tehran: Lived experiences and access to opportunities. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 12 (1), 9-34. <https://doi.org/10.22059/ijar.2023.352195.459784> [In Persian with English abstract]

Andishmand, M., Rezaei, H., Mohahedi, A. R., & Ziaei, M. H. (2019). Identifying factors of illegal migration of Afghan citizens. Directorate of Research on Migrant Conditions. [In Persian]

Coninck, D. De. (2020). Migrant categorizations and European public opinion: Diverging attitudes towards immigrants and refugees. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1694406>

General Directorate of Foreign Nationals Affairs. (2017). an overview of some services of the Islamic Republic of Iran. Ministry of Interior. [In Persian]

Ghasemi-Ardahaee, A. (2013). Network migration and its determinants: The study of emigration flows from East-Azerbaijan Province to Tehran Province. *Journal of Population Association of Iran*, 8 (15), 97-121. [In Persian with English abstract]

Goldschmidt, T., & Rydgren, J. (2018). Social distance, immigrant integration, and welfare chauvinism in Sweden. Discussion Paper SP VI 2018-102, WZB Berlin Social Science Center.

Firozi, S. M., & Zare shahabadi, A. (2024). Cultural factors related to the attitude of Afghan immigrants towards Iranians (Study case: Afghan immigrants living in Yazd). *Journal of Greater Khorasan*, 15(54), 93-111. [doi: 10.22034/jgk.2023.355545.1074](https://doi.org/10.22034/jgk.2023.355545.1074) [In Persian with English abstract]

Firozi, S. M. and pirnahad, F. (2022). Analyzing the economic activities of families of Afghan students of Yazd University. *Journal of Greater Khorasan*, 13(49), 1-14. [doi: 10.22034/jgk.2022.315163.1004](https://doi.org/10.22034/jgk.2022.315163.1004). [In Persian with English abstract]

وضعیت به تقویت چرخه مهاجرت غیرقانونی و تکرار آن بین مهاجران جدید و قدیمی می‌انجامد. مهاجرت غیرقانونی برای این مهاجران همراه با خطرات فراوانی است، از جمله تهدیدات جانی، فقر و مواجهه با قاچاقچیان انسان. شرایط سختگیرانه سیستم‌های مهاجرتی کشور مقصد، مهاجران را به سوی مسیرهای خطرناک سوق می‌دهند که ممکن است به بازداشت و اخراج آن‌ها منجر شود. این مشکلات تنها به کشور مقصد محدود نمی‌شوند، بلکه شرایط ناامنی و بحرانی در کشور مبدأ، افغانستان، مهاجران را به ترک وطن و جستجوی زندگی بهتر در خارج وادار کرده است. یکی از بزرگترین چالش‌ها برای این مهاجران، شرایط نامساعد کاری است که در آن قرار دارند. عدم دسترسی به حمایت‌های قانونی، آن‌ها را در معرض استثمار و بهره‌کشی قرار می‌دهد. این شرایط نه تنها مشکلات اقتصادی بلکه فشارهای اجتماعی و روانی زیادی نیز بر مهاجران وارد می‌کند. آن‌ها به دلیل عدم آگاهی از قوانین، زبان و فرهنگ کشور میزبان، به خدمات غیرقانونی و زندگی در شرایط پرمخاطره روی می‌آورند و از حمایت‌های اجتماعی و حقوقی بی‌بهره می‌مانند. در پاسخ به این چالش‌ها، مهاجران از استراتژی‌های مختلفی برای مقابله با شرایط دشوار خود استفاده می‌کنند. برخی به ادغام در جامعه میزبان و پذیرش هنجارهای اجتماعی و فرهنگی آن روی می‌آورند، در حالی که برخی دیگر تلاش می‌کنند وضعیت خود را قانونی کنند. با این حال، این استراتژی‌ها اغلب با مشکلاتی چون موانع قانونی و فشارهای اجتماعی همراه است. نهایتاً، مهاجران غیرقانونی افغان در تهران با چالش‌های پیچیده‌ای روبه‌رو هستند که نیازمند توجه جدی به سیاست‌های مهاجرتی و حمایت‌های قانونی است تا از استثمار و طرد اجتماعی جلوگیری شود و شرایط بهتری برای ادغام این افراد در جامعه فراهم آید.

Reference

Ahmadi, F., Shafiee, N., & Ebrahimi, S. (2022). The study of challenges, opportunities and consequences of the life of Afghan migrants in Western countries. *Political Studies of Islamic World*, 11 (4), 59-82.

<https://doi.org/10.22077/islah.2022.5454.1110>
[In Persian with English abstract]

Rezaei, O., Banham, V., & Adibi, H. (2023). Afghan immigrants in Western Australia: Divisions within the community and integration within the society. *Ethnicities*. <https://doi.org/10.22077/islah.2022.5454.1110>

Ruhani, A., & Anbarlou, M. (2017). Social formation of negative emotions by ascribed misdeeds toward Afghan residents in Shiraz: Towards a grounded theory. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 5 (4), 617–640.

<https://doi.org/10.22077/islah.2022.5454.1110>
[In Persian with English abstract]

Shaterian, M., & Ganjipour, M. (2010). The impact of Afghan migration on the economic and social conditions of Kashan city. *Urban Research and Planning Journal*, 1 (3), 83–102. [In Persian]

Tashakori, M. K. (2008). *Brain drain: Factors and consequences*. Tehran: Cultural Research Publications. [In Persian]

UNHCR. (2020). *Refugees and migrants*. Retrieved from <https://www.unhcr.org>

Yousefi, A., Mousavi, S. M., & Hosseini, A. S. (2013). The social network of Afghan migrants in Mashhad (Case study: Residents of Golshahr neighborhood). *Iranian Social Issues (Kharazmi University)*, 4 (1), 213–239. [In Persian with English abstract]

Zandi-Navgran, L., Askari-Nodoushan, A., Sadeghi, R., Afrasiabi, H., & Abbasi-Shavazi, M. J. (2023). Identity integration of Afghan immigrants in Iran: A grounded theory study. *Refahj*, 23 (89), 165–206. <https://doi.org/10.22077/islah.2022.5454.1110>
[In Persian with English abstract]

Zanjani, H. (2001). *Migration*. Tehran: SAMT. [In Persian]

Haj Hosseini, H. (2006). A review of migration theories. *Rahbord Scientific Quarterly*, 14 (3), 35–46. [In Persian]

Ho-Jun, K., Eun-Jeong, K., Young, H. J., & Ki-Hoon, L. (2018). *Techniques and guidelines for effective migration from RDBMS to NoSQL*. Springer Science+Business Media.

IOM. (2019). *Vulnerable migrants and the response to smuggling and trafficking*.

Jafari, M. (2008). *Brain drain migration*. Tehran: Institute for Research and Development of Human Sciences. [In Persian]

Jouraei, J. D. (1988). *Migration and rural development* (Translated by Farhad Maher). Tehran: Center for Rural Studies.

Karimizadeh, N., Fathi Vajargah, K., Arefi, M., & Sadeghi, A. (2022). The study of the lived experience of Afghan students in interactions and communication within the school in the junior secondary school. *Research in Curriculum Planning*, 19 (75), 95–112. [In Persian with English abstract]

Kohlbacher, J. (2020). Frustrating beginnings: How social ties compensate housing integration barriers for Afghan refugees in Vienna. *Urban Planning*, 5 (3), 127–137. [doi: 10.22034/jgk.2023.355545.1074](https://doi.org/10.22034/jgk.2023.355545.1074)

Lahsai Zadeh, A. (1989). *Theories of migration*. Shiraz: Navid Publications. [In Persian]

Maghsoudi, M. (2022). Pathology of Afghan immigrant policy in Iran in the period of the Islamic Republic. *Iranian Journal of Public Policy*, 8 (2), 117–132. [doi: 10.22034/jgk.2023.355545.1074](https://doi.org/10.22034/jgk.2023.355545.1074) [In Persian with English abstract]

Mirzaei, H. (2017). An investigation of the educational integration of Afghan immigrants in Iran. *Journal of Social Work Research*, 4 (11), 43–84. [doi: 10.22034/jgk.2023.355545.1074](https://doi.org/10.22034/jgk.2023.355545.1074) [In Persian with English abstract]

Moradi, A., & Jamshidi, A. (2022). A study of Afghan immigrants' situation in Atae's Koorsorkhi: A story of soul and war in the discourse of diaspora studies. *Interdisciplinary Studies of Literature, Arts and Humanities*, 2 (1), 159–183.

